

Az ELTE Őslénytani Tanszék gyűjteményeinek története

SZEITZ Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem Őslénytani Tanszék, 1117, Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C
szeitzp@gmail.com

History of the collections of the Department of Palaeontology of the Eötvös Loránd University, Budapest

Abstract

The history of the collection of the Department of Palaeontology of the Eötvös Loránd University dates back to the founding of the Department in 1882. Over a period of more than 130 years — sharing the fate of the Department itself — the eventful history of the collection can be pieced together. The independent Department was established three times (1882, 1915 and 1947); this is due to the fact that between these dates it was twice under the joint management of the Geology Department. Founded in 1882, in 1893 it became part of a joint Geology-Palaeontology Department; then in 1915 it became independent again but initially it was without its own Professorial Chair; from 1917–1946 it lost its independence and then was re-established yet again in 1947. In the vicissitudes of these circumstances, the palaeontological collection was moved at least nine times, sometimes to quite miserable premises. Its existence was in danger several times, with some of its sections being lost, and other parts intentionally or accidentally ruined. After the continuous expansion of the size of the collection in the first three decades of its existence (1882–1917), it then went through a period when it was depleted significantly. However, a major expansion took place in the 1970s. The compilation and appearance of the collection have always tried to adapt to the requirements of the age: initially for the teaching of teachers of natural history (1882–1945), and later for the education of geologists (from 1947). Today the existing collection enjoys a reasonable and appropriate situation, but — as has been the case throughout most of its history — it still faces struggle due to the lack of space. Nevertheless, the outlook seems positive and a complete inventorization and processing of the collection is currently in process.

Keywords: palaeontological collection, collection history, education history, palaeontology

Összefoglalás

Az ELTE Őslénytani Tanszék gyűjteményének története a tanszék első megalapításáig nyúlik vissza. Az eltelt több mint 130 év alatt a gyűjtemény — a tanszék sorsán osztozva — mozgalmas történetre tekinthet vissza. Az önálló tanszék három alkalommal „alakult meg” (1882, 1915, 1947), közben kétszer is a földtannal került közös irányítás alá. Első alkalommal, mint közös földtani-őslénytani tanszék (1893–1915), másodjára, mint önálló professzori be nem töltött, majd névleg meg is szüntetett tanszék (1917–1946). A gyűjteményeit legalább kilenc alkalommal költöztették, időnként egészen nyomorúságos körülmények közé. Ezenközben léte többször is veszélyben forgott, egyes részei elvesztek, másokat szándékosan, vagy véletlenül tettek tönkre. Állománya az első bő három évtized folyamatos bővülését követően (1882–1917), erősen megfogyatkozott, újabb jelentősebb bővülésére 1970-es évekig kellett várni. Összeállításában, megjelenésében is mindig a kor követelményeihez próbálták igazítani, kezdetben a természetrajz tanárok oktatása (1882–1945), majd a geológusképzés szolgálatában (1947–). Napjainkban a meglévő gyűjtemény ugyan látszólag megfelelő elhelyezést nyert, de továbbra is küzd a története során szinte végig jelentkező helyhiánnyal. Jelenleg a gyűjtemények leltározása és feldolgozása zajlik.

Tárgyszavak: őslénytani gyűjtemény, gyűjtemény történet, oktatás történet, őslénytan

Bevezetés

Az ELTE Őslénytani Tanszéke több mint 130 éves múltra tekint vissza¹. A tanszék ugyan története során — hol belső, hol külső okok miatt — többször is megszűnt vagy ellehetetlenült, azonban minden esetben talpra állt. Vezetői,

tanárai folytatták és továbbfejlesztették elődeik munkáját. A tanszék, már a kezdetektől fogva rendelkezett — többnyire az oktatás támogatására használt — gyűjteményekkel. Soruk nem választható el a tanszék mindenkori sorsától, működésétől. A gyűjtemények színvonala a tanszékével együtt emelkedett vagy süllyedt, vele lettek jelentősek vagy jelen-

tétkelenedtek el. Írásomban e gyűjtemények sorsát mutatom be. Nem hagyhatom azonban figyelmen kívül azon emberek sorsát, cselekedeteit, akik e gyűjteményeket kezelték, felelősségteljesítették vagy éppen rontották állapotukon.

A kezdetek (1882–1893)

A Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem Őslénytani Tanszéke 1882-es megalapítását közvetlenül megelőző időszakban geológiai tárgyú oktatás a SZABÓ József irányítása alatt az Egyetem Bölcsészettudományi Karán működő Ásványtani Tanszéken folyt. A tanszék kezelésében lévő gyűjtemény története egészen Mathias PILLER professzor Természettudományi Tanszékéig (*Cathedra historiae naturalis*) nyúlik vissza a 17. sz. végén (1774–1788) (BUDA et al. 2004). A nagyrészt ásvány- és kőzettani gyűjtemény kis részben tartalmazott őslénytani anyagot is, amely főleg MÁRIA ANNA főhercegnő 1781-ben megvásárolt természettudományi gyűjteményéből származott (PAPP G. & WEISZBURG 1994a, b; GÉCZY 1994; KÁZMÉR 1987, 1994).

Az, hogy az egyetemeken a 19. század második felében jöttek létre a nagy természettudományos gyűjtemények, nem véletlen. A szabadságharc után 1849-ben Magyarországon is bevezetett „*Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich*”²² előírta a szemléltetést az oktatásban, majd a kiegészítést követően a hazai oktatási rendszerben ez még hangsúlyosabb szerepet kapott (PAPP G. et al. 1994). A pesti (majd budapesti) Tudományegyetem geológiai tárgyú előadásai (ásványtan, kőzettan, földtan és őslénytan) jelentős részben a középszintű természettudományi és bizonyos mértékig a kémiai oktatás szakember-utánpótlásának képzését szolgálták. Az 1850-es évektől a geológiai tárgyakat a bölcsészeti karon a természettudományi „*tanárvizsgálati*” és „*bölcsészettudományi doktori*” szigorlati szabályzat is előírta (PAPP K. 1940), egészen a második világháborút követő időszakig.

Őslénytani oktatás már az Őslénytani Tanszék megalapítása előtt is volt az egyetemen. HANTKEN Miksa, mint magántanár, 1875–76-tól kezdődően adott órákat (BOGSCH & BODA 1987), azonban a magántanárok nem használhatták az egyetemi gyűjteményeket, így HANTKEN is az 1869-ben alapított és az akkor még az ő igazgatása alatt álló Magyar Királyi Földtani Intézetben tartotta az óráit.

Az őslénytan, mint tudományág fontosságát jelezte, hogy először 1867-ben, majd később 1872-ben az egyetem újra kérvényezte az önálló őslénytani tanszék felállítását. Ebben főszerepet SZABÓ József és ZSIGMONDY Vilmos játszott (GÉCZY 1994). Az ismert vélekedés (VADÁSZ 1954) hogy eleve „HANTKENre szabva” hozták létre a tanszékét, érdekes, de ma már el nem dönthető kérdés. SZABÓ HANTKEN régi barátja és mentora volt, tehát lehet benne némi igazság; ugyanakkor SZABÓ soha nem tanított őslénytant, az ásványtan, petrográfia és földtan mellett HANTKEN személyétől függetlenül is szükségét érezhette annak, hogy a geológia ezen ága is rendes tanárral kerüljön be a tanterembe. A kinevezés végül, bár némi országgyűlési köz-

játékkal, megtörtént, így elindulhatott az őslénytan hivatalos oktatása a Budapesti Tudományegyetemen, Európa második önálló Őslénytani Tanszékén.

Amikor HANTKEN távozott a Magyar Királyi Földtani Intézet éléről és elfoglalta katedráját, elsőként az oktatás tárgyi feltételeit kellett megteremtenie. Ennek során a saját őslénytani gyűjteményét a tanszéknek ajándékozva létrehozta az oktatást segítő tanszéki gyűjteményt is. Először az egyetem Szerb utcai főépületében kaptak szobákat. Azt ma már azonban nem tudjuk rekonstruálni, hogy ekkor a gyűjtemény pontosan hol és milyen körülmények közt nyert elhelyezést. Az első írásos emléküink az a két kötet róla, amely HANTKEN ajándékának leltárát tartalmazza. A 4273 tétel nagyobb hányadát foraminiferák — elsősorban nagyforaminiferák — tették ki, de a gyűjtemény a gerincesek kivételével minden jelentősebb őslénytani csoportból tartalmazott fossziliákat.

HANTKEN első tanítványa — legalábbis az egyetemen — KOCSIS János volt, aki 1883-tól az első tanársegéde lett. Mellettük egy szolga tartozott még a tanszék állományába, kezdetben KOVÁCS István, majd az ő 1886-os távozása után KARDOS Péter. Még egy fontos esemény történt az 1886-os évben: a tanszék az egyetem akkor megnyíló új (természettudományi) épületébe, a Múzeum krt. 4/A III/IV. emeletére költözött (BOGSCH 1982). VADÁSZ (1954) szerint a tanszék a Múzeum körüli épület IV. emeletének utcai és déli részén helyezkedett el.

A gyűjtemény alapját jelentő HANTKEN-féle ajándékhoz több forrásból érkeztek új példányok.

A gyűjtemény gyarapítására — nemcsak a kezdeti időben, hanem egészen az 1990-es évekig — rendszeresen vásároltak különböző kereskedésektől és gyűjtőktől.

A beszerzési források közül mennyiségileg kiemelkedik a KRANTZ-féle kereskedés. A céget 1833-ban, Freibergben alapította August KRANTZ, és egészen 1872-ben bekövetkezett haláláig vezette azt. Az üzlet 1850-ben Bonnba költözött, ahol a mai napig is működik, mint a világ legnagyobb geológiai kereskedőháza.

KRANTZéktól folyamatosan nagy mennyiségben vásároltak, rögtön az első évben ebből a forrásból az alábbiakat szerezték be:

- 100 db németországi spongia.
- 20 db gipszminta „Cephalopoda kezdőkamrák 70/1, 60/1 arányban” (!).
- 100 db Pholadomya gipszmásolat.
- 113 db foraminifera, radiolaria, rudista gipszminta³
- Korok szerinti tematikus kollektciók.

Ezenkívül amerikai, német, cseh kereskedőktől vettek — általában tematikus — gyűjteményeket. Például egy 330 darabból álló „cseh szilur” gyűjteményt, amely emeletenként mutatta be a csehországi szilur–devon faunát⁴.

Vásároltak magángyűjtőktől is, általában hagyatékokat, de akadtak többször visszatérő „professzionális amatőrök” is, mint ERDŐS Miksa, akinek a tevékenysége a kilencszázas évek első évtizedének közepéig nyomon követhető a leltárkönyvekből. Csak tőle 760 darab kőületet vásároltak. Kezdetben, mint gyönki tanító volt bejegyezve, később más

települések kerültek neve mellé, majd a bejegyzésekben már csak a neve szerepelt⁵.

Az ajándékok továbbra is fontos részét képezték a gyűjtemény gyarapodásának és sokáig még ezt követően is rendszeresek maradtak. Az első években HANTKEN maga is többször újra ajándékozott, de rajta kívül is rengetegen segítettek a tanszéket kisebb-nagyobb mennyiségű ősmaradvánnyal. Ezek között egészen komoly gyűjtemények is voltak — SZABÓ József, az ásványtan professzora például többször is ajándékozott, még amerikai útjáról is mezozoos molluszkakövételekkel tért haza. Általánosságban jellemző, hogy az egyetemen belül a különböző — sokszor az őslénytantól távol álló — tudományterületek művelői is, ajándékokkal támogatták a tanszéket. Ez a későbbiekben egyre kevésbé működő gyakorlat a második világháború után már csak nagyon elvétve fordult elő.

Értékes cserealapnak bizonyultak azok a jellegzetes, zöld skatulyákba csomagolt „Nummulit sorozatok”, amelyeket HANTKEN állított össze (PAPP K. 1950). Cserébe olyan jelentős anyagokat sikerült beszerezni, mint például Franz Eugen GEINITZ-től, Rostockból egy 153 darabos „Diasi⁶ kövület gyűjtemény”⁷.

A meginduló képzés együtt járt a terepgyakorlatoknak a tanrendben való megjelenésével is. Ezek során nagy mennyiségű fossziliát gyűjtöttek be, olyan ma már részben elérhetetlen, vagy nehezen hozzáférhető helyszínekről, mint a Kis-Sváb-hegy, Gellért-hegy, Szép-völgy, az óbudai téglagyárak „Kiscelli tállyag” gödrei, Nagy-Sváb-hegy, Orbán-hegy⁸. Természetesen a tanárok és hallgatók feldolgozott anyagai is általában a tanszék gyűjteményét gyarapították. 1892-ben KOC SIS János helyére LÖRENTHEY Imre kerül a tanársegédi poszton, így kerültek ide nemcsak HANTKEN és KOC SIS, hanem LÖRENTHEY által gyűjtött fossziliák már ekkor is.

Mint arról már szó volt, HANTKEN első ajándékának jelentős része Nummulitidae fajokból állt. Ezek egy része a már említett „zöld dobozok” formájában, másik része viszont 5×7 cm-es fadobozokban üveglapra ragasztva került a gyűjteménybe. A preparátumok a teljes példányon kívül axiális és ekvatoriális metszetét is tartalmazták a fajnak. HANTKEN 171 darab ilyen preparátummal szerepelt az 1873-as párizsi világkiállításon, és ott aranyérmert nyert vele. A Nummulitidae preparátumokhoz faliszekrények is készültek, amelyek a mai napig láthatóak a tanszék 303. számú termében.

HANTKEN, miután 1858-ban SZABÓ József segítségével mikroszkóphoz jutott (GÉCZY 1994), kisforaminiferák vizsgálatával is foglalkozni kezdett, bő egy évtizeddel később pedig mészkövek mikrofáciéseiről készített fotókat már a Magyar Királyi Földtani Intézetben (KÁZMÉR 1996).

HANTKEN az egyetemen őslénytan és rétegtan órákat tartott, jól kiegészítve ezzel SZABÓ ásvány-kőzettani és földtani előadásait. A gyűjteményt is ilyen irányban fejlesztette. A „harmadidőszak” biosztratigráfiájában jelentős Nummulitidae-fajok megismerését a dobozos preparátumok segítették. A rétegtan szempontjából szintén fontos kisforaminiferák bemutatásához falapokat készített, amelyeken kis

üvegcsövekben az adott faj szeparált példányai mellett a rajzuk is látható⁹. Szintén a foraminiferák rendszertanának bemutatására lapokra ragasztott Foraminifera-sorozatokat készített¹⁰. A mikrofáciések bemutatásához felhasználta a Magyar Királyi Földtani Intézetben 1872 és 1882 között készített 232 darab, kartonra kasírozott fotográfiát, így ezek is a tanszéki gyűjteménybe kerültek¹¹.

HANTKEN Miksa 1893-ban bekövetkezett haláláig¹² a gyűjtemény 7108 tételre gyarapodott¹³, 1883-tól megkezdtek a leltárkönyv vezetését. Ebben az időben, a gerincesek kivételével, nagyjából egyenletesen fejlődött a gyűjtemény. Korszerű bemutató anyagokat vásároltak, amivel a paleontológiai és rétegtani képzéshez igazán jó alapokat teremtettek. Arról, hogy a tanszéken belül a gyűjteményt pontosan hol helyezték el, nincsenek információink. Külön erre a célra készült bemutató/tároló szekrényekről — a „Nummulit sorozatok” fali szekrényeit kivéve — nem tudunk.

Sajnos nem sokkal HANTKEN-t követően 1894-ben SZABÓ is meghalt. Ezt követően a paleontológia egyetemi önálló katedrájának első időszaka lezárult.

Az önállóság első elvesztése (1893–1913)

HANTKEN és SZABÓ halálával a geológia oktatása az egyetemen megszakadt. Az oktatók pótlásáról mindenképpen gondoskodni kellett, így 1894-től kezdődően új tanszéki felosztással folytatódott az oktatás. Az új professzorok KOCH Antal, korábban a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Ásvány- és Földtani Intézetének professzora, és KRENNER József Sándor, a budapesti József Nádor Műegyetem Ásvány- és Földtani Tanszékének professzora, az MNM Ásvány- és Őslénytárának igazgatója lettek. KOCH a földtan és az őslénytan, míg KRENNER az ásványtan és a kőzettan oktatását vonta magához. PAPP K. (1939) szerint ezt a felosztást eredetileg (id.) LÓCZY Lajos javasolta.

Erről az időszakról nincs sok információnk, leltárkönyv csak 1905-ig áll rendelkezésre (leltárkönyv I.), a levéltári anyagok között is csak pár oldalnyi dokumentum található egészen 1917-ig¹⁴. A leltárkönyvből kiderül, hogy KOCH majd minden évben tett nyári tanulmányi utat, erdélyi, illetve európai lelőhelyekre — hol a diákjaival hol egyedül — és ezekről sokszor nagy mennyiségű fossziliával jött haza. A legjelentősebb az 1897 nyarán az erdélyi Felsőlapugyrol gyűjtött anyag volt¹⁵. Az 1566 darabból álló gyűjtemény 1957-ben (a leltárkönyv I. egyik melléklete alapján, más források szerint 1972-ben [KECSKEMÉTI & NAGY 1987]), a Természettudományi Múzeum földtudományi gyűjteményeinek 1956-ban bekövetkezett leégése után, mint ajándék került át oda, jelenleg is a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében található más, hasonló utat bejárt tételekkel együtt.

A kezdeti időkben KOCH felállította az új tanszék oktató gyűjteményét, most már az új földtani-őslénytan szemléletnek megfelelően. KOCH ehhez a HANTKEN-féle tanszékéről megörökölt őslénytan gyűjtemény mellett — amelyről ő is, némi rosszallással, megjegyezte, hogy nem igazán tartal-

maz gerincesfossziliákat (KOCH 1905) — felhasználta a néhai SZABÓ József tanszékén összeállított, nagyjából 500 darabból álló sztratiográfiai kőzetgyűjteményt, az ugyanon az egykori MÁRIA ANNA-gyűjteményből megkapott példányokat, a Magyar Királyi Földtani Intézettől kapott SCHAFFARZIK-féle magyarországi kőzetgyűjteményt, illetve saját gyűjtéseiből és vásárlásokból, valamint adományokból származó anyagokat.

Jelentősen gyarapodott a gyűjtemény azzal az 1885 darab kövülettel, amelyet az ásvány- és kőzettani tanszék adott át a saját gyűjteményéből a tanszéknek a millennium évében (leltárkönyv I.)¹⁶.

A vásárlások legérdekesebb darabjai főként gerinces fossziliák, köztük „*A holzmadeni (Württemberg) alsólias¹⁷ palából: az Ichtyosaurus quadriscissus, Quenst. egy közép-nagyságú és igen szép és teljes példánya.*” (KOCH 1905), de emellett például csak dr. ISZLAY József fogorvos hagyatékából többek között a következők: *Anthracotherium magnum, Palaeotherium magnum, P. medium* és *P. minus* alkapocstörredékei és fogai, *Sus strozzii, Equus primigenius, Rhinoceros sp.* fogai (KOCH 1905). A gerinces anyag erőteljesebb fejlesztése KOCH tudatos döntése volt, mivel így a paleontológiai tárgyú oktatás bemutató-gyakorló gyűjteményi támogatását teljessé tudta tenni.

Hatalmas munka volt az így létrejött gyűjtemény leltározása és feldolgozása. Az első időkben KOCH egyedül végezte ezt a feladatot, ő írta a cédulákat és rendezte a gyűjteményt. Később a tanszék dolgozói mind bekapcsolódtak ebbe a feladatba. Ekkor leltározták be a HANTKEN-féle gyűjtemény addig fel nem dolgozott részét is, valamint a MÁRIA ANNA-gyűjtemény addig szintén fel nem dolgozott példányait is.

KOCH három részre bontotta a gyűjteményt: 5 nagy faliszekrényben általános földtani, 13 nagy faliszekrényben sztratiográfiai jellegű kőzetgyűjtemény, 10 lejtős tetejű szekrényben (a máshol koporsószekrényként említett vitrinek) és 2 nagy faliszekrényben pedig a paleontológiai gyűjteményt helyezte el. Később felállított még egy vezérkövület-gyűjteményt is, amelyet 10 kis faliszekrényben állított ki. Ezzel a rendelkezésre álló helyet teljesen kihasználta, mint írta annyira, hogy a „*gyűjtemények további fejlesztése lehetlenné válik*”, így „*Budapest környékének tanulságos geológiai gyűjteményét*” már nem tudták kiállítani (KOCH 1905). Nemcsak akkor, hanem később sem, ráadásul ebben a teremben folytak a gyakorlatok is.

1896-tól LÖRENTHEY órákat adott a tanszéken mint magántanár, majd 1907-ben rendkívüli tanári kinevezést kapott. Ekkor engedélyt kért — és kapott — a kartól a KOCH Antal és a saját szobája előtti folyosószakasz lezárására és a megnövekedett számú hallgató gyakorlataihoz szükséges teremmel történő átalakítására (LÖRENTHEY 19XX). Erre KOCH 1905-ös utalása szerint is már égető szüksége volt a tanszéknek. Ez a terem egészen a tanszék újjászervezéséig és elköltözéséig használatban maradt.

Ebben az időszakban került a tanszékre először gyakorlónokként, majd LÖRENTHEY helyére adjunktusként előbb PRINCZ Gyula [1905 és 1907], majd őt követve VADÁSZ

Elemér, mint gyakornok. PRINCZ két évig (1908/1909) magántanárként is szerepelt a tanszék tanárai közt, ekkor VADÁSZ már tanársegéd volt (BOGSCH & BODA 1987).

PRINCZ a tanszéken írt több cikket is a Cephalopodákról, az e cikkekhez felhasznált és részben azokban ábrázolt példányok a gyűjteménybe kerültek PRINCZ jellegzetesen jelölt piros szélű kartonjaival¹⁸.

VADÁSZ Elemérről még lesz szó a cikkben, ő később fontos szerepet játszott a gyűjtemény történetében is.

KOCH Antal 1913-ban nyugdíjba vonult, az intézet megbízott igazgatója LÖRENTHEY lett (BOGSCH & BODA 1987).

Mint láttuk, KOCH alatt a paleontológiai gyűjtemény egyrészt kiegészült, már teljesen lefedett minden nagyobb őslénytani csoportot, másrészt a rendszerezése és feldolgozása is jelentősen előrehaladt. A természettudományos tanári szakvizsgákhoz szükséges gyakorló/bemutató gyűjtemény létrejött, igaz elég szűkösen elhelyezve. Ne feledjük, hogy ekkor még a középiskolai oktatásnak a természetrajz — benne a földtani és így részben őslénytani ismeretekkel — szerves része volt. Ezenkívül a magukban a geológus-, illetve paleontológuspálya iránt elhivatottságot érző hallgatóknak a gyűjtemény „elzárt”, nem kiállított, feldolgozás alatt lévő része adott munkát, illetve sokszor cikktémát.

Az első újjászervezés (1914–1917)

KOCH nyugdíjba vonulásával új helyzet állt elő az egyetemen. Több javaslat is felmerült arra, hogy kivel, illetve kikkel töltsék be a megüresedett tanári posztot. SCHAFFARZIK Ferenc (abban az időben a Magyarhoni Földtani Társulat elnöke, a Műegyetem későbbi professzora) már 1912-ben javaslatot tett az önálló őslénytani tanszékre (LÖRENTHEY 1913a). LÖRENTHEY mindenféle vita nélkül alapíthatta meg az ismét önálló őslénytani tanszékét, hiszen KOCH egyértelműen őt támogatta, és a Magyarhoni Földtani Társulat elnökeként SCHAFFARZIK is melléállt. A földtan tanítása viszont így megoldatlan marad. LÖRENTHEY egy 1913-as levelében BÖCKH Hugót, illetve SCHAFFARZIK Ferencet ajánlotta a kar figyelmébe (LÖRENTHEY 1913a). A Földtani Tanszék vezetésével ennek ellenére végül PAPP Károlyt bízták meg 1914-ben, amely kinevezés, sajnos már három évvel később, komoly hatással lett az őslénytani tanszék jövőjére.

Egyelőre azonban LÖRENTHEY a tanszék megszervezésével elfoglalva. A tanszék a mai Múzeum körút (1915–1918 között Mehmed szultán út, ahogy az a tanszék levélpapírjain is szerepel) 6–8 szám alatti épület északi és keleti szárnyának földszintjén és alagsorában kapott helyet, így a gyűjtemény ismét költözni kényszerült. Mielőtt azonban a költözés megtörtént volna, LÖRENTHEY átalakította a kapott helyiségeket; e munkálatokra 2000 koronát kapott a kar költségvetéséből (LÖRENTHEY 1914a). A gyűjteményeknek szánt termeket összenyitatta, a folyosó felől csak egyetlen bejáratot hagyott meg, a többi ajtót befalaztatta, illetve az alagsori sarokterembe csak egy, a földszinti sarokteremből levezető csigalépcsőn lehetett ekkortól lejutni.

LÖRENTHEY az addigi általános paleontológiai gyűjtemény mellé egy szisztematikus gyűjtemény felállítását tervezte. Ehhez meg is rendelte a szekrényeket, összesen 12 darabot, amelyek leszállítása azonban már csak halála után történt meg (LÖRENTHEY 1914b). E szekrények sokáig a pincében álltak egymásra rakva, végül a II. világháború után, az immár harmadik újjászervezőkor vették ezeket használatba, és használták egészen a kar Lágymányosra költözéséig.

LÖRENTHEY meggyőződése volt, hogy a gyűjtemények nagyon fontos helyet foglalnak el a természettudományos képzésben. Erről egy 1907-ben, a kultuszminiszterhez írt levelében így ír: „*A természettudományi diszciplínák legfőbb pedagógiai eszköze a szemléltetés lévén, az őslénytan tanára is erre van utalva... A hazai világhírű lelethelyeinket ki kell zsákmányolni, azokat tanulmányozni, s a fölös anyagból cseregyűjteményt létrehozni... egy kis, de mintapéldányokból álló, tanulmányi gyűjteménynek összeállítására, a falitáblák megrajzoltatására, és a könyvtár kiegészítésére... A legalázatosabban kérek évi 1000 korona dotációt.*” (LÖRENTHEY 1907) (A kért 1000 koronát meg is kapta, sőt a pengőre való áttérésig ki is utalták minden évben, igaz a húszas évekre az infláció jelképes értékűvé olvasztotta.) Hatalmas lendülettel látott neki, a fentiek szellemében, az oktatási segédanyagok elkészítésének. Megszülettek a „fekete dobozok”¹⁹, amelyekbe szemléltető ábrákat rajzolt, preparátumokat készített és vásárolt különböző recens, illetve fosszilis példányokból. Rendszeres gyűjtőutakat tett a közelebbi — Buda környéki — és távolabbi — erdélyi — lelőhelyekre. Így létrejött egy több mint 8000 tételes gyűjtemény, amelyet azonban nem leltároztak be a tanszék gyűjteményébe, külön is tárolták attól. Sajnos ennek az anyagnak ma már csak elenyésző töredéke van meg.

Közben bővült a tanszék személyi állománya is, a tanársegédi helyre előbb rövid időre ifj. LÓCZY Lajos, majd MAJER István nyert felvételt. FERENCZI Pál és KOVÁCS István szolgák tartoztak még a tanszékhez. FERENCZIT még HANTKEN vette fel, és a Geo-Paleontológiai Intézet teljes ideje alatt itt szolgált, míg KOVÁCSOT LÖRENTHEY szerződtette 1912-ben, kisebb bonyodalmat okozva azzal, hogy csak egy hónap elteltével tájékoztatta erről a rektort, aki „*méltóztatik ugyan elfogadni ezt a tényrt*”, de rosszallását fejezte ki az eljárás miatt. KOVÁCS felvételét LÖRENTHEY a gyűjtemény rendezésében és rendbentartásában való jártasságával indokolta, igaz az nem derül ki, hogy ezt a jártasságot hol szerezte (LÖRENTHEY 1913b). LÖRENTHEY közben felvette SZLÓTA Jenőt is gyakornoknak. Az őslénytan tárgyakat hallgatók létszáma ugrásszerűen nőtt, 1916-ban, egy a karhoz írt feljegyzésben be is számolt arról, hogy a háborús évek ellenére 146 fő hallgatta az előadásait²⁰ (LÖRENTHEY 1916).

LÖRENTHEY nekifogott egy őslénytan tankönyv megírásának is, azonban ezzel soha nem készült el, bár özvegye 1917–1922 közötti leveleiből az derül ki, hogy a kézirat gyakorlatilag készen volt (ösv. LÖRENTHEYNÉ, 1917–1922).

LÖRENTHEYnek nem adatott meg, hogy a gyűjteményt továbbfejlessze, korszerűsítse, bár a szándéka az előzőekből láthatóan megvolt erre, 1917-es váratlan halála^{21,22} a pale-

ontológia oktatását hosszú időre visszavetítő tragédia volt, amely az éppen csak újjáindult tanszék életében is hatalmas törést okozott. 1946-ig nem neveztek ki tanszékvezetőt, az elkövetkező mintegy harminc évben PAPP Károly megbízottként vezette az egyre zsugorodó, végül papíron már nem is létező tanszékot.

A rejtőzködő tanszék (1915–1947)

Mint látható, PAPP egy fejlődő, lendületben lévő tanszékot vett át 1917-ben. Az átvételkor több gyűjteményt is itt talált, az egyik az általános paleontológiai gyűjtemény, amelynek volt vezetett leltára, legalább is erre utal, hogy amikor KOCH átadta a tanszékét LÖRENTHEYNEK a ma meglévő, 1892-től 1905-ig vezetett és időközben betelt leltárkönyvben lévő bejegyzés tanúsága szerint még leltár szerint adta át azt. Igaz, az 1905 utáni kötetek napjainkra eltűntek, így a gyűjtemény valós méretéről csak becsléseink lehetnek, a példányokra ragasztott leltári számok alapján ez ekkor nagyjából 20 000 darabos lehetett. A gyakorlásra használt gyűjteményről nem vezettek leltárkönyvet, de ez a jellegéből, és az általános gyűjtemény leltárkönyvében szereplő bejegyzésből következtetve, sem minőségében, sem méretében nem lehetett jelentős. Ugyan vásároltak a gyakorló gyűjteménybe is gyűjtőktől, de ezeket a kollektciókat kiválogatták, a szebb, értékesebb darabokat az általános gyűjteménybe helyezték át. Volt azonban egy ezeknél problémásabb gyűjtemény is, melyet később LÖRENTHEY-gyűjteményként emlegettek.

PAPP 1917-ben a következőket írja: „*Boldogult tanártársam: Lörenthey Imre ny.r. tanár által vezetett őslénytan intézet igazgatását ideiglenesen átvevén, az intézet átvételkor itt találtam azt az értékes őslénytan gyűjteményt, amelyet a megboldogult még életében az egyetemnek ajándékozott. Ugy az átadó bizottság, mint különösen a megboldogult özvegye egyaránt azt a kívánságát fejezte ki, hogy ez a gyűjtemény mielőbb szakszerűleg leltározassék, s értékeltesék. Ezt a leltározást a felügyeletem alatt az őslénytan intézet tanársegéde és gyakornoka hajlandók elvégezni, mint azonban a nap nagyobb részében hivatalos ügyekkel, t.i. a törzsgyűjtemény tudományos meghatározásával foglalkoznak, a rendes időn kívül csekély külön-díjazással ohajtanám jutalmazni őket fáradtságos munkájukért. Azért kérem Nagyméltóságodat, hogy a Lörenthey-féle őslénytan gyűjtemény leltározásának költségeire egyelőre 800 koronát engedélyezni méltóztatassék...*” (PAPP K. 1917)

A fenti levélrészletből egyrészt kitűnik, hogy úgy gondolta, csak ideiglenesen, az új, alkalmas vezető kiválasztásáig kapta megbízatását. Idővel ráébredt, hogy a karnak nem is állt szándékában ezt a státuszt betölteni, sőt, inkább megszüntetné az egész tanszékot, és az így felszabaduló álláshelyeket szívesen szétosztaná más tanszékerek között. Másrészt az is kiderül a levélből, hogy ekkor még értékes, és a tanszéknek hasznos gyűjteményként gondolkodtak a LÖRENTHEY-hagyatékrol.

Az említett gyakornok SZLOTA Jenő volt. Ő sajnos nem sokáig rendezhette a gyűjteményt, mert a fűtetlen gyűjteményi teremben dolgozva megbetegedett, és 1918. március 21-én meghalt. PAPP feljegyzéseiben azt is megemlíttette, hogy SZLOTA rajzokat is készített a gyűjtemény egyes darabjairól, ezek azonban mára elvesztek. Szomorú kor-dokumentum az a levelezés, amit PAPP a miniszterrel folytatott a betegsége kezelését szerény juttatásából fizetni képtelen gyakornok segélyezése érdekében (PAPP K. 1918a). Később a minisztérium az elszámolt 2680 korona kezelési és temetési költségéből 3000 koronát kiutalt a családnak, amit kisebb huzavona után — külön miniszteri leiratban kellett utasítani az Államkincstárat — végül kifizettek²³.

A tanársegéd MAJER István volt. Őt még 1917-ben özv. LŐRENTHEYNÉ személyesen is felkérte a leltározásra (özv. LŐRENTHEYNÉ 1917–1922). PAPP a gyűjtemény első, vázlatos összeírása alapján úgy számolt — a COQUAND-gyűjteményt alapul véve —, hogy a 8880 skatulyányi anyag értéke 4440 korona. A karnak azt javasolta, tekintettel a három árúra, hogy 5000 koronát fizessenek érte az özvegynek (PAPP K. 1917). Hosszú levelezés kezdődött PAPP és LŐRENTHEYNÉ közt, mert az özvegy ezt az összeget keveselte, legalább 30 000 koronát tartott volna reálisnak. A vita egyre jobban elfajult, PAPP már egy évvel később úgy fogalmazott, hogy „csak az anyag Lőrenthey örökösök tulajdona, a szekrény, skatulyák, üvegcsek egyetemi tulajdon... Az anyag nagy részben iszapolásra szánt homok és agyag, amellyel óvatosan kell bánnunk, mert céduláit összekeverve, vagy a skatulyát elejtve s anyagát összezavarva, a laza anyag teljesen értéktelenné válik „ (PAPP K. 1918b). Az érvek persze megmosolyogtatóak, de PAPP ezt az eléggé eldurvult vita „hevében” írta. A vita egyik következménye, hogy az özvegy megbízta MAJERT, a gyűjtemény értékének felbecslésére. Igaz ez a döntés a későbbiekben nem bizonyult szerencsésnek, mert — amint MAJER később nyilvánosságra került jellemhibáit ismerve bátran kijelenthető — nagyrészt ennek köszönhető, hogy a leltár sohasem készült el.

Végül tíz évvel LŐRENTHEY halála után, több mint egy tucat bizottsági ülést és az egyre jobban elmérgesedő levelezést követően, 1927-ben a kormány megvette az egyetemnek a gyűjteményt 10 000 koronáért, igaz az az évi korona-pengő váltás miatt átszámolt értéken²⁴. Leltár hiányában azonban nem tudjuk, hogy mit is kapott meg az egyetem. 1918-tól folyamatosan jelentkeztek magánszemélyek és szervezetek, akik azt állították, hogy a gyűjtemény egy része az ő tulajdonuk. Elvitte a maga részét többek között a Magyar Királyi Földtani Intézet²⁵, az Erdélyi Múzeumi Egylet, báró NOPCSA Ferenc, VADÁSZ Elemér, és még sokan mások²⁶. Van, amiről készült leltár — a földtani intézetbe szállított 190 rákfosszília ilyen — van, amiről nem — NOPCSA anyaga például, de ilyen az összes egyetemi oktató által kiválogatott tétel is. Sőt, egy 1994-es információ szerint egy szerb kutató Belgrádban dolgozott a LŐRENTHEY-hagyatékon (WANEK 1999). Ma pár tucat LŐRENTHEY kézírásával írt és szignójával ellátott cédulán kívül nem sok minden árulkodik arról, hogy létezett ez a gyűjtemény.

A közben eltelt tíz év alatt azonban sok minden megváltozott. 1919-ben a Tanácsköztársaság idején VADÁSZ Elemér átvette a tanszékét PAPPTól. Ő is megpróbálkozott a LŐRENTHEY-gyűjtemény sorsának rendezésével, de erre már nem maradt ideje. A „kommunizmus bukása után” PAPP visszavette tőle a tanszékét, VADÁSZ-t kitiltották az egyetemről²⁷, ennek ellenére PAPP egy későbbi levelében hivatkozott a VADÁSZ-féle felmérésre, mint ami alátámasztja az ő becslését a gyűjtemény értékére vonatkozóan (PAPP K. 1919).

1920-ban az Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC) megpróbálta megszerezni az alagsori helyiségeket és a földszinti saroktermet (itt volt a gyűjtemény). Nem ők voltak az egyetlen pályázók azonban ezekre a termekre, PAPP egy 1920. októberi levelében erről így írt: „Amióta boldogult Lőrenthey Imre tanártársam intézetét átvettem, állandóan ostromolnak eme szépen berendezett kis intézet helyiségeiért. A karhatalmi alakulatok, ifjúsági egyesületek, sőt a próbarendőrök is Csáki szalmájának tekintik az őslénytani intézetet amióta Lőrenthey Imre elhunyt” (PAPP K. 1920a). Ekkor még vissza tudta utasítani ezeket a próbálkozásokat, az iménti felháborodott hangú levelében kijelentette, hogy amíg ő a megbízott vezetője az intézetnek, nem hajlandó senkinek átengedni e helyiségeket. A kar 1920. november 11-i ülésén hozott határozattal végül e kérdést lezárta, a saroktermet az Őslénytani Intézetnek ítélve.

1922-ben aztán beteljesedni látszott a tanszék sorsa. A június 14-i bizottsági ülésen MAGÓCSY-DIETZ Sándor²⁸ előterjesztett egy tervet, amelyhez MAURITZ Béla²⁹ és TUZSON János³⁰ is csatlakoztak. Ebben az Őslénytani Tanszék megszüntetését, a gyűjteményeknek pedig a szétosztását javasolták a Rendszeres Állattani Tanszék, illetve a Geológiai Intézet között³¹. Ennek zavartalan lebonyolításához pedig az őslénytani előadások szüneteltetését tartották indokoltnak. MAGÓCSY-DIETZ álláspontja szerint az ősnövénytan és ősállattan nem több, mint bevezető és kiegészítés a rendszeres növénytan és állattani előadásokhoz. Az ülésen 3:2 arányban a megszüntetésről döntöttek. Június 19-én báró NOPCSA Ferenc³² levelet írt gróf KLEBELSBERG Kunó miniszternek, amelyben kérte a tanszék további fenntartását. Még ugyanaz nap PÁLFY Mór³³ tartott emlékbeszédet az Akadémián LŐRENTHEY Imréről, ennek végén kifejezte azt az óhaját, hogy az Őslénytani Tanszék mielőbb töltesse be. Az ülés végén ezt az ott jelenlévő KLEBELSBERGnek személyesen is megismételte, mire ő közölte, hogy nála van a tanszék eltörlését jelentő levél³⁴. Egy nappal ezt követően, a kari ülésen, amelyen MAGÓCSY-DIETZ, MAURITZ és TUZSON nem vettek részt, CHOLNOKY JENŐ³⁵ érvelt a paleontológia oktatásának fontossága mellett, MÉHELY Lajos³⁶ és PAPP Károly kultúrbotránynak nevezték a tervezett lépést. Ezek után a kar egyhangúan leszavazta a megszüntető határozatot (PAPP K. 1922). Valószínűleg ebben szerepe lehetett az elmondottakon kívül annak is, hogy a kolozsvári egyetemen addig paleontológiát oktató GAÁL István kolozsvári magántanárnak Trianon után PAPP Károly helyet adott a tanszéken, és engedélyezte e célból a gyűjtemény használatát³⁷ (PAPP K. 1920b).

1924-ben azonban már a tudományos élet mégoly nagy részének kiállása sem tudta megakadályozni a tanszék megszűntetését. Az alagsori helyiségeket az Egyetemi Nyomda vette át, a tanszék pedig rendeletileg felszámolták. A Geológiai Intézeten belül mégis megmaradt valamiféle önállósága. PAPP igyekezett fenntartani a státuszokat, illetve a megmaradt földszinti helyiségeket. Ebben a helyzetben, a lehető legrosszabbkor, robbant ki 1927-ben a MAJER körüli botrány, melynek lezárása hosszú ideig elhúzódott. Az anyagi és egyéb visszaéléseket elkövető adjunktustól csak 1929-ben sikerült megszabadulnia PAPPnak.

MAJER feladata lett volna a költözések alatt összekeveredett gyűjtemények rendezése, de ehhez hozzá sem fogott, azt BANDAT Horst tanársegéd KADIĆ Ottokár magántanár segítségével rendezte, három hónapos munkával. Erre azért volt szükség, mert idő közben a földszinti saroktermet is megszerezte a nyomda, így innen is költöznie kellett az addig itt tárolt gyűjteményrésznek. MAJER helyére nevezték ki 1929-ben KUTASSY Endrét, ő 1938-ban bekövetkezett haláláig töltötte be ezt a státuszt³⁸.

A gyűjtemény tehát ismételt költözés után, a földtani tanszéken belül, a valamikori őslénytani tanszék egyetlen megmaradt szobájában volt kénytelen átvészelni a háborút. A papíron már felszámolt, de PAPP által gondosan külön kezelt³⁹ tanszék személyi állománya mennyiségét tekintve nem változott, 1938-ban BOGSCH László kapta az adjunktusi megbízatást, míg 1938–1941-ig BARTKÓ Lajost jegyezték tanársegédként. Ilyen körülmények között érte az ostrom az egyetem Múzeum körüli épületét.

Az 1945-ös nyugdíjazásáig a Földtani Tanszék vezetője PAPP Károly megítélése az elmúlt évtizedekben eléggé ellentmondásos volt. Ez valószínűleg legalább részben VADÁSZ Elemér személyes ellenszenvének köszönhető. VADÁSZ (1954) nemcsak azt írta, hogy PAPP nem volt különösebben tehetséges, hanem azt is, hogy az őslénytani tanszék helyettesítését is csak a helyettesítési díj miatt tartotta szükségesnek. Ennek cáfolatául elég csak azt az előadói jelentést idézni, amely az őslénytan betöltésének ügyében született 1939-ben. Előjáróban megjegyzendő, hogy PAPP több alkalommal is javasolta a tanszékvezetői poszt betöltését, például 1926-ban is, mint ebből a jelentésből is kiderül. PAPP ekkor egyrészt megjegyezte, hogy ő maga, KADIĆ Ottokár és BOGSCH László előadják az őslénytan teljes tárgykörét, de jónak tartaná, ha a tanszékvezetői státuszt végre betöltenék, másrészt konkrét javaslatokat tett erre. Ehhez csoportokba rendezte a lehetséges jelölteket. VITÁLIS Istvánt és ROZLOZSNIK Pált ugyan elvileg alkalmasnak tartotta volna a posztra, de magas koruk, és vezető állásuk miatt őket nem javasolta. Ugyanígy elvetette TELEGGDI-ROTH Károlyt, aki ugyan mindenben megfelelt volna, de magas állásban volt a minisztériumban, ahol legalább háromszoros volt a bére a tanári álláshoz képest. Szóba került még IFJ. LÓCZY Lajos is, de neki már volt tanszéke. VADÁSZ és KORMOS Tivadart, bár mindkettőt jó szakembernek tartotta, az 1919-es múltjuk miatt vetette el. Végül, akiket alkalmasnak tartott a posztra: KADIĆ Ottokár, GAÁL István, VÍGH Gyula és BOGSCH László. Sajnos 1939-ben a kar nem hozott döntést, erre egészen 1947-ig kellett várni.

A harmadik önállóság (1947-től)

A háború után rövid idővel megkezdtek a károk felmérését. Az 1945. augusztus 11-én készült felmérés szerint a gyűjteményt ért kár körülbelül 30–35%-os volt, a terem ablakai hiányoztak, a bútortárat kisebb rongálódás érte (VADÁSZ 1945)⁴⁰. 1946-ban azonban a tanszék volt helyiségeit az akkor alakuló Meteorológiai Intézet kapta meg. A gyűjteményt ideiglenesen a Nemzeti Múzeumban szerették volna elhelyezni. 1946. november 30-án, a közben a Magyar Állami Földtani Intézet élére kinevezett VADÁSZ Elemér kénytelen volt felháborodott levelet írni SZÁVA-KOVÁTS Józsefnek, a Meteorológiai Intézet vezetőjének, amelyben tiltakozott, a gyűjtemény átszállításának módja ellen (VADÁSZ 1946). Kifogásolta, hogy a szekrényeket kidobálták a folyosóra, az átszállításkor pedig „vandál módon” dobálták le azokat a Nemzeti Múzeum aulájában, megsemmisítve tartalmukat, a szemléltető anyagokat pedig egy olyan helyiségben helyezték el, ahol télen behavazódtak. Az ezt követő 1947–48-as leltárkor már 90–95%-os kárról vettek fel jegyzőkönyvet. Ennek a leltárnak az elkészítéséhez, és a gyűjtemény ismételt rendezéséhez kérte VADÁSZ 1947 tavaszán egy napibéres szolgáló felvételét a hamarosan újjászervezésre kerülő tanszékre (VADÁSZ 1947), ekkor került felvételre DEMÉNY József.

TELEGGDI-ROTH Károly 1947-es kinevezésével harmadszor szerveződött meg a tanszék. 1947. június 18-án történt meg a tanszék átadás-átvétele VADÁSZ Elemér és TELEGGDI-ROTH Károly közt. Az ekkor készült jegyzőkönyv tanúsága szerint a gyűjtemény és a tanszék egyéb anyagai több helyen szétszórva, valamint a háború után bekövetkezett pusztítások következtében annyira rossz állapotban voltak, hogy az átadás-átvétel csak leltár nélkül, „en bloc” történhetett meg. Ezzel egy időben jelentősen gyarapodott a személyi állomány, BOGSCH László intézeti tanár mellett GÉCZY Barnabás mint díjtalan tanársegéd, KOPEK Gábor pedig mint díjtalan gyakornok dolgozott. Először az Eszterházy (később Puskin) utcában rendezkedtek be, majd 1949-ben újabb költözés után ismét a Múzeum krt. 4/a-ban, a III. emelet É-i és K-i oldalán kaptak helyet. Ezzel a költözéssel függött össze az a levél, amelyet TELEGGDI-ROTH írt a dékánnak 1949. június 9-én (TELEGGDI-ROTH 1949). Ebben a levélben ismételten hivatkozott azokra a pusztításokra, amelyeket a háború befejezése után szenvedett el a tanszék, és annak gyűjteménye. Szintén 1949-ben alkalmazták SIPOSS Zoltánt, mint díjtalan gyakornokot. Több 1948/49-ben papírra vetett irományban is az állandó munkatársak közt sorolták fel DARÁNYI Ferencet, aki 1948-ban szerzett abszolutóriumot, és ebben az időszakban a magyarországi orbitolinákkal foglalkozott (TELEGGDI-ROTH 1949–1954). SZABÓ Józsefné is 1949-től, egészen 1968-ig, szerepelt a tanszék dolgozóinak jegyzékében. Az állandó költözések, az oktatás megszervezése, a kutatásai folytatása és a napi ügyek vitele mellett (TELEGGDI-ROTH épületigazgatói státuszban is volt az Eszterházy utcában, ahol olyan fontos ügyeket is intéznie kellett, mint a „Királyi” feliratok eltüntetésének ellenőrzése), még arra is maradt idejük és energiájuk, hogy a még

fellelhető gyűjteményi anyag rendezéséhez is hozzáfog-janak.

A gyűjtemény újra felállítására és rendezésére pedig nagy szükség volt. A természetrajz oktatása ugyan 1949-ben megszűnt a magyarországi középiskolákban, így a tanár-jelöltek ilyen irányú képzésére már nem volt szükség, azonban hamarosan megindult az erőltetett iparosítás, ami az ásványkincseink feltérképezését és kiaknázását is meg-kívánta. Ehhez viszont nagyszámú geológusra kellett.

A megfogyatkozott gyűjtemény pótlásához nyújtott segítséget a Magyar Állami Földtani Intézettől kapott anyag, amely segítségével sikerült felállítani egy új rend-szertani és egy lelőhely szerinti bemutató gyűjteményt. Ekkor vették elő azokat a szekrényeket is, amelyeket még LÖRENTHEY rendelt meg 1914-ben, és azóta a Múzeum körüli épület pincéjében álltak, kihasználatlanul.

TELEGDI-ROTH (1949) leveléből kiderül, hogy ekkor még úgy tudta, hogy Múzeum krt. 4/a III. emeletén ez lesz a tanszék végleges helye. Azonban 1952/53-ban innen is költözniük kellett, ugyanezen épület földszintjére, ahol aztán egészen 1968-ig maradhattak, az akkori Kun Béla térre — a Ludovika épületébe — való költözésig.

Az ötvenes évektől sajnos egy új szemlélet jelent meg a gyűjteményekkel kapcsolatban, amely a nagy egyetemi gyűjteményeket nem tartotta célszerűnek, különösen akkor nem, ha a közelben találhatóak nagy, nyilvános gyűjtemények (VADÁSZ 1954). Ez az igen káros elképzelés egészen a hatvanas-hetvenes évekig tartotta magát.

Ennek következtében az egyetemi nagy gyűjtemények helyzete is bizonytalanná vált, szerepük csökkent. 1952-ben az ásvány-közettani tanszéken felszámolták és beépítették a külön közettani bemutatótermet (PAPP G. & WEISZBURG 1994), és mint látni fogjuk, később a Műszaki Egyetem gyűjteményeinek jó részét is felszámolták.

Az őslénytani tanszék gyűjteményét ilyen direkt „felszámolás” nem sújtotta, de a feldolgozása és rendszeres karbantartása elmaradt. Kisebbségi károk azért érték a gyűjteményt. A táblákra ragasztott fossziliák egy részét ebben az időszakban tépték le a tábláról, illetve a korábban a gyűjteménnyel együtt gyarapodó könyvtárat VADÁSZ beolvasztotta a földtani tanszék könyvtárába.

Bővült viszont a gyűjtemény a GÉCZY Barnabás 1966–67-ben megjelent bakonyicsérnyei monográfiáinak tárgyát képező ammoniteszek egy részével, mint ahogy a hetvenes évektől ide kerültek azok a gerescei, és villányi ammoniteszgyűjtemények is, amelyek szintén az ő munkásságához kötődtek.

Közben a még HANTKEN Miksa alatt megkezdett — és napjainkra részben eltűnt — leltárkönyvek is költöztek minden egyes alkalommal, a gyűjteménnyel együtt. 1966-ban, tehát a Ludovikára költözés előtt két évvel még biztosan megvoltak, erről tanúskodik, egy beragasztott cédula a megmaradt első kötetben. Ezen hivatkoznak a gyűjtemény egy 1966-ban feldolgozott részére. Valószínű, hogy az 1968-as költözéskor vesztett nyoma a többinek.

E költözést — a TELEGGDI-ROTH Károly 1955-ös halálát követően helyére lépő — BOGSCH László vezetése alatt élte

át a tanszék. A „ludovikás” időszakra az oktatói kar összetétele némileg módosult. 1951-ben GÉCZY Barnabás — kisebb kitérő után — ismét tanársegéd, 1955-től adjunktus, majd docens lett, BODA Jenő 1951-től tanársegédként dolgozott, de a költözés idejére már adjunktus volt. Szintén 1951-ben került a tanszékre SZABÓ Imre, akit 1955-ben IFJ. DUDICH Endre követett tanársegédi poszton, de politikai okokból neki is távoznia kellett 1961-ben. 1964-től gyakornok, majd 1965-től tanársegéd volt MONOSTORI Miklós.

Újabb, nagyobb arányú gyarapodásra egészen 1972-ig kellett várni. Ekkor a Budapesti Műszaki Egyetem Ásvány- és Földtani Tanszéke kidobta a paleontológiai és ásványtani gyűjteményének jelentős részét. Az egyetemi gyűjteményeket ellenző hozzáállásról már írtam, ebben az esetben is ez, illetve a helyhiány vezetett a felszámoláshoz. A SCHAFARZIK Ferenc által rendezett, és többségében általa is meghatározott fossziliákat tartalmazó gyűjtemény a II. világháború alatt súlyosan megsérült, amikor az egyetem épületét bombatalálat érte. Ugyan megkezdtek a rendbetételét, de amikor helyre volt szükség a gyorsan gyarapodó egyetemen, az ásványgyűjtemény nagy részével együtt, előbb a pincébe száműzték, majd amikor MEISEL János tanszékvezető elrendelte a gyűjtemény és a könyvtár egy részének leselejtezését, kidobásra ítélték azt. MONOSTORI Miklós és BODA Jenő hordták át onnan a szemétdombra kerülés előtti utolsó pillanatban. Ilyen értelemben BIDLÓ Gábor azon szavai, hogy „a gyűjteményt a tanszék átadta az ELTE Őslénytani Intézetének” (BIDLÓ 1994) végül is igazak. Sajnos ennek az anyagnak a feldolgozásával és teljes leltározásával még adós a tanszék, de ma pár ezer darabra tehető az így átmentett gyűjtemény mérete. Ekkor, hála BODA Jenőnek, a szintén felszámolt könyvtár egy része is a tanszékre került.

1973-ban BOGSCH Lászlótól GÉCZY Barnabás vette át a tanszékot, és vezette azt húsz éven keresztül. Ez alatt a két évtized alatt kerültek a gyűjteménybe ammoniteszek és nautilusok a saját és az 1968-tól a tanszéken dolgozó GALÁ CZ András gyűjtéseiből, hazai és külföldi lelőhelyekről. Mezozoos molluszkák VÖRÖS Attila és SZABÓ János, majd később 1986-tól SZENTE István révén kerültek begyűjtésre a villányi, mecseki és bakonyi faunákból, belőlük néhány példány szintén a gyűjteményt gazdagította. Ebben az időszakban érkezett a tanszékre KÁZMÉR Miklós a Földtani Tanszékről. GÉCZY Barnabás idején viszonylagos nyugalom állt be a tanszék és vele a gyűjtemény történetében, nem kellett költözni, jutott idő a gyarapításra, és rendezésre. (PAPP Károly időszakában ugyan nem kellett költözködni, legfeljebb a folyamatosan öszszébb szoruló tanszék keretein belül, de akkor folyamatosan küzdeni kellett a fennmaradásért.) Amikor GÉCZY 1993-ban nyugdíjba vonult, a tanszékot MONOSTORI Miklósnak adta át. Ahogy az már megszokott a tanszék történetében lassan ismét költözködés következett.

A 2001-ben lezajlott újabb költözéskor a gyűjtemény egy részét — hasonlóan az ásványtani gyűjteményhez — a nagyközönség előtt is nyitott formában, a Pázmány Péter sétány 1/C épület földszintjén, az aula északi oldalán helyezték volna el. Ezt a hely hiánya megakadályozta —

szükség volt még tantermekre más tanszéknek⁴¹. Jelenleg a földszinten a tanszék zárt részén van elhelyezve egy kisebb, illetve az alagsori raktárban a nagyobb része.

Sajnos a gyűjtemény ezen a helyen a nagyközönségnek nem nyitható meg, nem látogatható, ellentétben az ásványtárral, amely szerencsére méltó elhelyezést kapott ugyan-ezen épület déli oldalán.

Szerencsétlen megoldást választott az egyetem a tanszéki könyvtárak ügyének rendezésére is. Az Őslénytani Tanszéknek jelentős könyvtára volt, ennek nagy részét a tanszék átadta a 2001-ben alakult Biológiai-Informatikai-Földrajzi-Földtudományi Tudományági Szakgyűjteménynek (BIFFF). Kisebb, főleg kézikönyveket tartalmazó része maradt a tanszéken — de a BIFFF állományában — a gyűjteménnyel egy helyiségben elhelyezve, illetve a tanszéken maradt a különlenyomat-gyűjtemény is. A biológiai és földtani könyvtár jelenleg az épület első emeletén található, ami nem nagy távolság. Azonban a tudományos munkához szükséges a folyóiratok és szakkönyvek napi szintű használata, és ez ebben a formában nehézségekbe ütközik. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a jelenlegi helyén a tanszék nem rendelkezik akkora szobával, ahol ez a könyvtári anyag elhelyezhető volna.

A látványosi campuson kezdődött meg a gyűjtemény rendszeres feldolgozása. SZENTE István és az 1987 óta szintén a tanszéken dolgozó GÖRÖG Ágnes irányítása alatt megindult a gyűjtemény leltározása, feldolgozása és restaurálták azokat a fekete bemutató dobozokat, amelyeket még LŐRENTHEY Imre készített a 20. század elején.

Azonban a hely egyre szűkösebb, hasonlóan ahhoz, ahogyan KOCH a saját tanszékének gyűjteményéről írta 1905-ben: a helyhiány miatt a „gyűjtemények további fejlesztése lehetetlenné válik”. Az új beszerzéseket már most is nehezen tudja a tanszék elhelyezni.

Némi gyarapodás történt az utóbbi évtizedben is, még olyan távoli helyekről is, mint a Spitzbergák, vagy Afrika

több pontja, illetve ismét kerültek a gyűjteménybe Budapestről begyűjtött példányok az Őrs vezér téri építkezések területéről, valamint látható pár lelet az utóbbi évtized legnagyobb hazai Őslénytani szenzációját jelentő iharkúti dinoszauruszfossziliákból, ŐSI Attila gyűjtéséből.

2006-ban GALÁ CZ András vette át a tanszék, és vele ennek a hányatott sorsú gyűjteménynek a vezetését, őt KÁZMÉR Miklós váltotta a tanszék élén 2012-ben.

Ha végig tekintünk a gyűjtemény és a tanszék történetén, láthatjuk, hogy hasonló problémákkal kellett újra és újra megküzdenie. A tanszék hosszabb-rövidebb fellendülések után mindig az egyetemen belül folyó átszervezések vagy leépítések áldozatává vált, a gyűjteményt pedig ezek kapcsán megpróbálták felszámolni, más gyűjteményekbe beolvasztani. Hogy mennyire keveset változtak a körülmények, arra példaként a már idézett 1907. évi levél LŐRENTHEYTŐL, százhat évvel ezelőttről:

„Hogy a tanításban és tudományos munkálkodásban, eddig mint magántanár ennyi hiány dacára elismerésre méltó eredményeket érhettem el, az csak úgy volt lehetséges, hogy az intézet dotációjából nem tellő könyveket, a speciális tanulmányokhoz és gyakorlatokhoz szükséges anyagot, preparáló és fényképező gépeket nagy anyagi áldozatokkal saját költségemen szereztem be, melyeket a tanítás céljaira továbbra is följánlok.”

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom GALÁ CZ Andrásnak, GÖRÖG Ágnesnek, SZENTE Istvánnak, KÁZMÉR Miklósnak, SZINGER Balázsnak és TÓTH Emőkének, akik segítséget nyújtottak a munka összeállításához, valamint PAPP Gábornak a cikk megírásához nyújtott értékes tanácsaiért, valamint a benne fellelhető hibák fáradságos kijavításáért.

Irodalom —References

- BIDLÓ G. 1994: A Budapesti Műszaki Egyetem ásvány- és földtani gyűjteményeinek története. — *Studia naturalia* **4**, 243–246.
- BOGSCH L. 1982: A Budapesti Tudományegyetem Őslénytani Intézetének százszázéves története. — *Földtani Közlemények* **112**, 331–349.
- BOGSCH, L. & BODA, J. 1987: History of Teaching Palaeontology at the University of Budapest. — In: HÁLA, J. (ed.): Rocks, Fossils and History — Italian–Hungarian relations in the Field of Geology. — *Annals of the history of Hungarian geology*, **Special Issue**, 41–48.
- BUDA, GY., PAPP, G. & WEISZBURG, T. G. 2004: Short history of teaching mineralogy at the Eötvös Loránd University, Budapest. — *Acta Mineralogica–Petrographica, Szeged* **45/1**, 5–20.
- GÉCZY, B. 1994: Brief History of the Hungarian Palaeontology — *Annals of the history of Hungarian geology*, Special Issue **6**, 68 p.
- GÉCZY B. 1995: *A magyarországi őslénytan története. Akadémiai székfoglaló.* — Értekezések, Emlékezések. Akadémiai Kiadó, Budapest, 66 p.
- HARLAND, W. B., ARMSTRONG, R. L., COX, A. V., CRAIG, L. E., SMITH, A. G. & SMITH, D. G. 1990: *A geologic time scale 1989.* — Cambridge University Press, 263 p.
- KÁZMÉR, M. 1987: A brief history of the collections of the Department of Palaeontology of the University of Budapest. — In: HÁLA, J. (ed.): Rocks, Fossils and History — Italian–Hungarian relations in the Field of Geology. — *Annals of the history of Hungarian geology*, **Special Issue**, 171–178.
- KÁZMÉR M. 1996: Catalogue of the Hantken collection: carbonate microfacies photographs from 1872–82. — *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis, Sectio Geologica* **31**, 75–105.
- KÁZMÉR M. 1994: A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Őslénytani Tanszékének gyűjteménye. — *Studia naturalia* **4**, 189–191.

- KECSKEMÉTI, T. & NAGY, I. Z. 1987: Paleontological collections of the Hungarian Natural History Museum (Budapest) — In: HÁLA, J. (ed.): Rocks, Fossils and History — Italian–Hungarian relations in the Field of Geology. — *Annals of the history of Hungarian geology*, **Special Issue**, 151–155.
- KOCH A. 1905: Az egyetem Föld- és Őslénytani Intézete s újabb szerzeményei. — *Földtani Közöny* **35/5**, 234–236.
- LŐRENTHEY I. 19XX: nem sorszámozott levél illetve vázlata a Kar vezetésének LŐRENTHEY-től, évszám nélkül. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- LŐRENTHEY I. 1907: Levél a kultuszminiszternek és ennek vázlata. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- LŐRENTHEY I. 1913a: Levél a kar vezetésének a földtani tanszék betöltése ügyében. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- LŐRENTHEY I. 1913b: levélváltás LŐRENTHEY és a kar dékánja közt, 2 db levél. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- LŐRENTHEY I. 1914a: Kérvény a kar vezetéséhez, illetve az erre érkezett válasz, csatolva a tanszék méretezés nélküli alaprajza. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- LŐRENTHEY I. 1914b: számla és kísérőlevél a megrendelt szekrényekről. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- LŐRENTHEY I. 1916: Levél a kar vezetéséhez az őslénytani tárgyak oktatásáról. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- ÖZV. LŐRENTHEY IMRÉNÉ, 1917–1922: Levelek LŐRENTHEYNÉTŐL PAPP Károlynak, 1917–1922. — Kézirat, Egyetemi Levéltár 206/a 1. doboz.
- PAPP G. & WEISZBURG T. 1994a: A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem ásvány- és kőzetgyűjteményének története. — *Studia naturalia* **4**, 157–172.
- PAPP G. & WEISZBURG T. 1994b: Mária Anna főhercegnő ásványgyűjteménye. — *Studia naturalia* **4**, 173–180.
- PAPP G., SZAKÁLL S. & WEISZBURG T. 1994: A magyarországi ásvány- és kőzetgyűjtemények történetének rövid vázlata. — *Studia naturalia* **4**, 17–26.
- PAPP K. 1917: Levél a kar vezetéséhez a LŐRENTHEY-gyűjtemény ügyében. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1918a: Levelek a karhoz és minisztériumhoz SZLOTA JENŐ halála ügyében. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1918b: Levél a kar vezetésének a LŐRENTHEY-gyűjtemény ügyében (második levél). — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1919: Levél a kar vezetésének a LŐRENTHEY-gyűjtemény ügyében (harmadik levél). — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1920a: Levél a dékánhoz az őslénytani tanszék helyiségeiről. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1920b: Engedély a gyűjtemények oktatáshoz történő használatához GAÁL Istvánnak — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1922: Feljegyzések az őslénytani tanszék körüli vitákról. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1939: Előadói jelentés az őslénytani tanszék betöltése ügyében. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1940: Levélvázlat az „őslénytani intézet helyiségeinek elvétele ügyében”. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 1. doboz.
- PAPP K. 1950: Adalékok HANTKEN Miksa életrajzához. — Kézirat, ELTE Őslénytani Tanszék könyvtára.
- TELEGDI-ROTH K. 1949: Levél a dékánhoz az őslénytani tanszék ügyében. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 2. doboz.
- TELEGDI-ROTH K. 1949–1954: Éves jelentések a karnak. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 2. doboz.
- VADÁSZ E. 1945: Levél az Őslénytani Tanszék gyűjteményéről. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 2. doboz.
- VADÁSZ E. 1946: Levél a Meteorológiai Tanszék vezetőjének. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 2. doboz.
- VADÁSZ E. 1947: Levél a dékánhoz az őslénytani gyűjtemény rendezése ügyében. — Kézirat, Egyetemi Levéltár, 206/a, 2. doboz.
- VADÁSZ E. 1954: A budapesti tudományegyetem földtani tanszékeinek százados története. — *A Természettudományi Kar évkönyve 1952–53*, 79–94
- WANEK F. 1999: KOCH Antal asszisztensei a Kolozsvári Tudományegyetemen. — In: CSEKE P. & HAUER M. (szerk.): *125 éves a kolozsvári egyetem*. — Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 91–111.

Végjegyzet

¹ A tanszék neve gyakran változott az cikkben ezt nem követem minden esetben, itt viszont feltüntettem a mindenkor használatos elnevezést:

1882–1893 Palaeontológiai Intézet,

1893–1913 Geo-Palaeontológiai Intézet,

1913–1924 Palaeontológiai Intézet,

1924–1947 —,

1947–1962 Őslénytani Intézet,

1962-től Őslénytani Tanszék,

1924–1947 között hivatalosan nem létezik a tanszék, de a Földtani Intézeten belül mégis valamiféle „önállósága” van.

² Tervezet az ausztriai gimnáziumok és reáliskolák szervezésére.

³ Az említett szemléltető anyag a mai napig a tanszék tulajdonában van, jelenleg a 206-os „Hantken” teremben. Ugyan átvészelte az elmúlt közel 130 évet, ám az állapota az utóbbi évtizedben romlásnak indult, a hallgatók nem éppen törődő gondoskodása következtében. A többi igen érdekesnek tűnő anyag, mint a Cephalopoda kezdőkamra makettek (?), a Pholadomyák és szivacsok azonban eltűntek.

⁴ Ez az anyag sajnos elveszett az idők folyamán, még részleteiben sem sikerült azonosítani.

⁵ ERDŐS Miksa létező személy volt, megjelent *Elemi természetrajz* könyv című műve 1888-ban, életrajza megtalálható az OSZK honlapján (<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/e/e04843.htm>) azonban elképzelhető, hogy itt csak a nevet vették „kölcson” és csak kisebb kifizetések könyveléséhez volt szükség egy jól bejártottnévre. Gyöngön ugyanis nem sikerült nyomára akadni ezen a néven, igaz az elemi iskolai tanítók jegyzéke nem teljes, viszont az életrajza sem tartalmazza a gyönki, vagy akár a Tolna megyei tanítóskodást. Ezzel együtt is figyelemre méltó, hogy akkor még a gyűjtők (és örököseik) a tudományos intézeteknek adták el gyűjteményeiket.

⁶ A dias, vagy más helyeken diász (angol Dyassic) elnevezést J. MANCOU amerikai geológus 1853-ban javasolta a Perm helyett. Mivel szerinte az

jobban megfelelt az általa Észak-Amerikában — a Nyugat-Európaival analóg módon — kétéosztatúnak vélt időszak elnevezésének, mint R. I. MURCHISON 1841-ben javasolt Perm elnevezése (HARLAND 1990). Véglegesen csak az 1960-as években tűnt el a geológiai terminusok közül.

⁷ Ennek a gyűjteménynek sincs ma már nyoma.

⁸ A budai oldal jelentős lelőhelyei mára nagyrészt beépültek. A Kis-Sváb-hegy tetején még van egy kis természetvédelmi terület, de gyűjteni már nem lehet innen. A jelentős lelőhelynek számító óbudai téglagyári gödröket pedig a téglagyárak 1973–75-ös bezárása után feltöltötték, ma helyükön az óbudai lakótelep, illetve az üzletközpontok állnak.

⁹ Ilyen lapokat már korábban is készített, még a Nemzeti Múzeum Természettajzi Tárában, 1866–69-ben (KECSKEMÉTI & NAGY 1994).

¹⁰ Az anyag jelenleg rendelkezésre áll, leltára elkészült.

¹¹ A tanszéken megtalálható fotósorozat leltárát KÁZMÉR Miklós elkészítette 1996-ban, azonban a fotók soha nem jelentek meg kiadványban, pedig történeti szempontból érdekesek lennének.

¹² Az 1880-as zágrábi földrengéssel kapcsolatos kutatások közben 1893-ban meghült, ennek szövegműveibe halt bele Budapestre visszaérkezése után. Sírja a Fiumei úti sírkertben áll, 2001-ben védetté nyilvánították.

¹³ Egy 1916-ban LŐRENTHEY által írt lapszéli feljegyzésben a HANTKEN-féle gyűjteményről azt írta, hogy 12 943 példány 7430 sorszám alatt, igaz ez már valószínűleg tartalmazza a HANTKEN idejében nem leltározott anyagot is.

¹⁴ ELTE Levéltár 206/a 1. doboz. Iktatott iratok (1907–1927/28). Gyakorlatilag nem tartalmaz LŐRENTHEY előtti iratokat (1913–1917). Sajnos a HANTKEN, illetve KOCH idejéből származó levéltári anyagnak nem sikerült a nyomára akadni.

¹⁵ Ma Lăpuşiu de Sus, Románia.

¹⁶ Ez valószínűleg nagyrészt a MÁRIA ANNA-gyűjtemény anyaga, ezek szerint az átadás csak 1896-ban történik, és nem a tanszék felállításakor 1894-ben. Ennek a leltárnak az összevetése az ásványtári katalógusokkal még várat magára.

¹⁷ Liász (ang. Liassic) = alsó-jura, korabeli elnevezéssel „fekete jura”. A középső-, vagy „barna” jura dogger, a felső-, vagy „fehér” jura malm néven szerepel a szakirodalomban néha még napjainkban is.

¹⁸ E példányok túlnyomó részének jelenleg csak a kartonja van meg, egy ilyen példányt találtam a Cephalopodák leltározásakor, 2004-ben.

¹⁹ A jellegzetes, fekete színű, üveggel fedett, rajzot és preparátumokat/fossziliákat tartalmazó fekete dobozok a mai napig megvannak, a kétezres évek elején részlegesen felújításra is kerültek, sajnos azonban nagyon sérülékenyek, amit jól jelez, hogy már a felújítás óta is több doboz üvege betört, a bennük lévő preparátumok több helyről elvesztek, megsemmisültek.

²⁰ A levélben indokolta, hogy miért van szükség az őslénytani tantárgyakra, ezt alátámasztandó hozta fel a hallgatók magas számát.

²¹ A nyírmadai rokonainál elfogyasztott romlott kolbásztól ételmérgezést kapott, aminek következtében 1917. augusztus 13-án meghalt.

²² A LŐRENTHEY-család síremléke a Fiumei úti sírkertben szerencsére még megvan. Ismereteink szerint három lánygyermek volt, nekik nem születtek gyermekeik, így örökösökről sem tudunk, ami azért szomorú, mert így nem sok esélye van, hogy a fent említett kézirat előkerüljön. Szintén érdekes lenne ez — már, hogy vannak-e örökösök — abból a szempontból is, hogy azok, a tanszékéről elvitt könyvek, folyóiratok valamint fossziliák, amelyekről egy 1916-ban született feljegyzés említést tesz, fellelhetők-e még? A tanszéki gyűjtemény leltárába (1882–1905) helyezett lapon kézírásos feljegyzés található a tanszék anyagairól, közte a LŐRENTHEY által a tanszékéről elvitt anyagok és könyvek összesítése. E szerint 176 kötetet vitt el a tanszékéről, valamint 1401 példányt a gyűjteményből. Arról nincs feljegyzés, hogy ez visszakérült volna a tanszékre.

²³ SZLOTA Jenő tekintélyes méretű síremléke a gyöngyösi alsóvárosi temetőben áll, hála a rokonságnak, máig is jó állapotban.

²⁴ Az nem derül ki, hogy milyen árfolyamon számoltak. Egy 1917-es papírkorona az 1927. január 1-i korona/pengő váltáskor már 14 500 koronának felelt meg.

²⁵ 190 db rákfosszília ceruzával írt, kéziratos leltáron átadva.

²⁶ A leltárkönyv 1905-ig vezetett első kötetében, mellékletként található „leltárak” és feljegyzések alapján.

²⁷ Innen, illetve onnan ered VADÁSZ ellenszenvé PAPP Károly iránt, hogy PAPP részt vett az 1919 utáni vizsgálatokban. PAPP hagyatékában megtalálhatóak azok a jegyzőkönyvek, amelyek az akkori vizsgálat alatt íródtak és nem éppen hízelgők VADÁSZra nézvést. Ezért intéz később olyan éles kirohanást PAPP ellen (VADÁSZ 1954). További „tüzet” adhatott ehhez az ellenszenvhez az a tény, hogy KOCH utódjával nem VADÁSZT, hanem PAPP Károlyt választották a Földtani Tanszék élére.

²⁸ Az Általános Növénytani Tanszék vezetője, a Bölcsészettudományi Kar Dékánja.

²⁹ Az Ásvány- és Kőzettani Intézet ny.r. tanára.

³⁰ A Növényrendszertani Intézet vezetője és a Fűvészkert igazgatója.

³¹ Az akció háttérben két státusz húzódtott meg. Az akkor még létező Őslénytani Tanszéknek ugyanis volt két státusz biztosítva, amelyre az állattani és az ásványtani tanszék aspirált.

³² A Magyar Királyi Földtani Intézet igazgatója.

³³ A Magyarhoni Földtani Társulat elnöke.

³⁴ PAPP levelet említ a feljegyzésében, de ez valószínűleg a minisztériumi előterjesztés lehetett.

³⁵ Az egyetemi Földrajzi Intézet igazgatója.

³⁶ Az Embertani Tanszék vezetője.

³⁷ A Kolozsvári Egyetem a trianoni döntés után Szegedre költözött, GAÁL azonban ezek szerint Pesten is adott órákat.

³⁸ Sajnos KUTASSYNAK a Rákoskeresztúri Új Köztemetőben álló sírja nem látható már napjainkban, 1963-ban, megváltás híján, felszámolták.

³⁹ Olyannyira igaz a külön kezelés, hogy a tanszék könyvtárába ekkor bekerült könyvek is az őslénytani tanszék pecsétjét kapták.

⁴⁰ VADÁSZ az 1954-es cikkében azt írja, hogy egy a földszintig ható bombatalálat miatt a KOCH-féle gyűjtemény (ez nem azonos az őslénytani tanszék gyűjteményével, mely ekkor a régi helyén volt még a Múzeum krt. 4/a-ban) háromnegyed részt megsemmisült. Ugyanerről a bombatalálatról PAPP G. & WEISZBURG azt írják, hogy az a zoológiai gyűjteményben robbant, de az ásványgyűjteményt a masszív földem megmentette a pusztulástól (PAPP G. & WEISZBURG 1994a). Mindenesetre az őslénytani gyűjtemény ehhez képest mindenképpen szerencsésen vészelte át a háborút.

⁴¹ Az eredetileg természettudományi tömbként átadott épületekbe sorra költöztek be más karok, így az első időkben még bőséggel rendelkezésre álló hely is megfogyatkozott. A legrosszabb azonban még hátra volt, amikor a 21. század első évtizedének második felében a geológiai tanszékek laborhelyiségeinek egy részét is át kellett adni.